

délután a bennfentesek már tudták az eredményt: 36 részt vevő színház közül a magyar színház nyerte a nagydíjat. Christine de Toth magyar származású színházrendező rohant a szállodába a hírral. Felesleges. Ő nem érthette a helyzetet. Felhívta telefonon a magyar Művelődésügyi Minisztériumot, és kérte a minisztert. Gondolta, a jó hír érdekelni fogja. Tévedett. A színházi főosztályon véletlenül még elérte a főosztályvezető asszonyt, aki kétségbeesett.

– Jézusom, ez borzasztó! Most mi legyen?! Persze, persze, a díjat át kellene venni... Megpróbálok intézkedni! Hívjon vissza!

Pechje volt, a szolgálati útlevele a páncélszekrényben, péntek lévén egy teremtett lélek sehol. Telefon.

– Sajnos, nem tudok kiutazni, vegye át maga azt a díjat!

– De illik néhány mondatot is mondani. Megírom és beolvasom önnek a telefonba.

– Jó, jó, de kérem, siessen, mert már régen lejárt a munkaidőm!

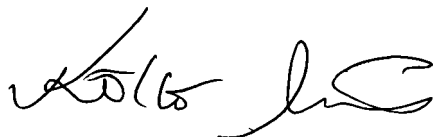
Két héttel később diplomáciai futár hozta haza a nagydíjat.

Kibontva a doboz, a rafia tömőanyag széthullva...

– Nahát, gratulálok, megbocsáss, értekezletem van... vidd csak nyugodtan!

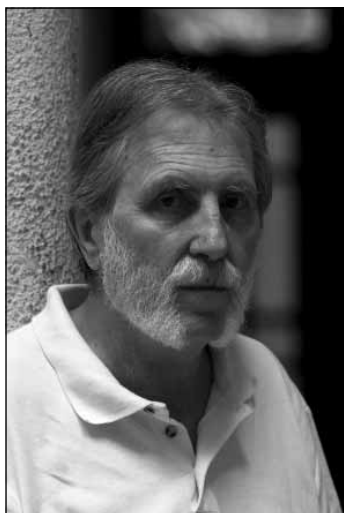
Gyalog mentem a Váci utcán, hónom alatt a dobozkával...

Ezzel a 70 évvel nem boldogulok.

Gulyás János

rendező, operatőr (Budapest, 1946. szeptember 2.)

Ha nem kapok felkérést az ebben a könyvben való szereplésre, valószínűleg nem kezdek el gondolkodni a hamarosan eltelő 70 évemről, hiszen ilyenre ritkán vállalkozik az ember önszántából. Nem is nagyon tudtam, hogy kezdjem el. Életrajzi adatokkal, tevékenységekkel, vagy más gondok, gondolatkifejtések nyomán? Mégis, ami elsőnek beugrott (lehet, hogy nem a legszerencsésebben), az volt, hogy milyen fontos a véletlenek szerepe.

Kezdhetem rögtön pályánk indulásával. Ismert különféle interjúinkból, hogy az ötvenes évek vége felé ezüst ötforintosaimból vettük első filmkameránkat, de a véletlent itt is végig kell gondolni. Pontos dátumra nem emlékszem, de tíz-egynéhány éves lehettem, amikor az egyik rokontól Kossuth 5 forintost kaptam ajándékba, s mivel elterjedt, hogy elkezdtem ezeket gyűjteni,

attól kezdve egyre többször ez lett az ajándékom. Ilyen korban egy kisgyereket nem nagyon érdekli a pénz, nem is érti, inkább a gyűjtés maga (mint ahogy akkoriban bélyeget, gyufacímket is gyűjtöttem). A véletlen szerepe nem ott jön be, hogy egyik rokonunknál láttunk 16 milliméteres vetítést, és a sportolók mozgását visszafelé is le tudták vetíteni, hanem akkor, amikor apánk kivitt minket

Kassára a nagynénénkhez, s megláttuk azt a 8 mm-es Admira felvevőt sokkal olcsóbban, mint amennyiért otthon lehetett kapni, és a megvásárlás reményében felajánlhattam a kb. akkora összeget kitevő ötforintos-gyűjteményemet. Ha nincs a gyűjtési mániám, hiába látjuk a kamerát, szóba se jöhetett volna a kölcsönkérés és a megvásárlás. Általában történelmietlenek a „ha” feltételezések, de azért elgondolkoztató, hogyan alakult volna a sorsunk, „ha” nincs gyűjtemény, és nem vehetünk 1959-ben amatőr, 8 milliméteres filmfelvevőt.

Így kezdtünk el filmezgetni, 1961-ben már országos fesztiválra is bekerült egy kisfilmünk, később díjakat is nyertünk, megalakítottunk egy amatőr filmklubot Cinema 64 néven – és itt a „véletlent” az jelentette, hogy ezekben az években kezdtek el „profi” nagyjátékfilmesek érdeklődni az amatőr filmesek munkái iránt. A Cinema 64 háziversenyein olyan filmesek vállalták a zsűrielnökséget, mint Jancsó Miklós, Szabó István, Illés György, Zsombolyai János. De a fő „véletlent” az jelentette, hogy a Mafilm Hunnia Stúdiójának a vezetője, a főiskola tanára, Herskó János is felvállalta az amatőr filmes mozgalmat, az országos fesztiválok zsűrizését, értékelését. Díjakat nekünk is adott át, s egyik filmértékelésénél úgy fogalmazott Gyulára mutatva, hogy a Gulyással most nem foglalkozom, ezeket majd megbeszéljük a főiskolán, utalva ezzel arra, hogy akkor már hónapok óta tartott háromfordulós felvételink. Gyula ugyan nem került be a főiskolára, én is csak két évvel később, amikor már Herskó a disszidálását készítgette elő, de szerepe így is fontos és meghatározó volt életünkre.

A véletlen játszott közre, hogy egyik társunk olvasta Végh Antal szociográfiáját, és meg tudtuk szervezni, hogy Penészleken forgathassunk. A filmet ugyan elhallgattatták, de mégis ennek révén kerültünk be a Balázs Béla Stúdióba és készíthettük első, profi technikával forgatott filmünket, a *Vannak változásokat*.

Amatőr filmesekként főleg játék- és kisjátékfilmeket készítettünk, játékfilm-forgatókönyveket is írogattunk, s a BBS-nek is ez volt a fő profilja, de belépésünk után jött az a nyitási döntés (véletlenszerűen), hogy a BBS kaput nyitott más művészeti ágak felé, így írók, szociológusok, zenészek és képzőművészek léphettek tagjai sorába, számunkra csak a dokucsoport maradt, s lettünk dokumentumfilmesek.

A véletlenek a legtöbb filmkezdést is irányították. Ha bátyámat nem viszi ki Erdélybe az ELTE, akkor nem kezdjük el forgatni még amatőr filmsként 1969-ben a *Szék télent*, nem kezdjük el a rendszeres Erdély-járást, Kallós Zoltán megismerését, a *Balladák filmje* sorozatot és a többi széki filmet, erdélyi naiv sorozatot. Ha a *Szék télen* nem kap egy televíziós díjat és forgatási felajánlást, akkor nem kerülünk le Domaházára, nem készül el a hatrészes *Domaházi hegyek között* és a *Ne sápadj!*, a *Ne kavarj!*, a véletlen összetalálkozás Medve Alfonz parasztpolgárral.

Ha nem találkozunk véletlenül egy novellával, nem ismerkedhetünk meg közel száz meghurcolttal, akiket a Hortobágyra deportáltak az ötvenes években; s ha nincs véletlenül stúdióvezető-váltás, akkor nem készül el a *Törvénytörés nélkül*, nem kap Chicagóban ezüst díjat, amit véletlenül tudtunk meg nyolc évvel később. Ha nem járhatjuk más szociográfiákkal az országot, akkor nem hallunk világháborús történeteket idős emberektől, és nem kezdünk hozzá a négyrészesre kiteljesedő *Magyarok és az első világháború* sorozatnak. De mindkettőnél és más filmjeinknél is az a fantasztikus lehetőség adódott, hogy

olyan rendkívüli emberekkel és életrsorsaikkal ismerkedhettünk meg, amit előre eltervezni lehetetlen lett volna

Lehetne még folytatni a filmek sorát, amelyek elkezdése azért tudatos volt, de végezetül (azonban nem utolsósorban): ha nem szeptember elején születtek, akkor nem leszek évvesztes, és nem kerülök ugyanabba a gimnáziumi osztályba, ahova későbbi feleségem, nem lesz három fiunk, s nem várhatjuk a hamarosan megérkező nyolcadik unokánkat.

Varga Tamás

színművész, szinkronszínész (Budapest, 1946. szeptember 3.)

Megtisztelő felkérésükre, „mindig derűvel”, hogy írjak 70 évemről, a meg nem írt önéletrajzi regényem első mondatával kezdeném (még csak ennyi van meg belőle, a többi a fejemben): „1946. szeptember elején a földszinten lakó Kohn néni súlyát meghazudtolva (sic! – szokták mondani) lehengeredett, -gördült, -höm-pölygött stb., hogy kezében bögrével, bögrében csörömpölő kanálával – a háromemeletes gangos háznak – világgá kiabálja: „Vargánének fia született!” (Ti. négy nővérem volt.) Szóval bekonferáltak. Srévizavé meg volt a Magyar Színház. Lehet, így kezdődött...

Aztán egyszer csak színész lettem. A gyerekkor? A szokásos „felhőtlen”, a zsiros kenyeres uzsonnás iskola, a tréningnadrágos-fázós telek – néha szénszünettel –, cserépkályhás otthoni meleg, vasárnap délelőtt viszont fehér cérnakesztyűs templomba járás, mintha mise(m) történt volna... És persze utána ebéd, rántott hús vagy csirkepörkölt. Ám tízéves koromban

kisebb esemény szakította meg nyugalmas életünk. Átvonultak az utcáinkon és lelkünkön a „felszabadító” orosz tankok, szétlőve egy-két osztálytársam lakását és Budapestet, amit többször is a pincében kellett átélnünk. (Ízelítő szüleink múltjából.)

Ugorjunk! Ált. isk.: persze színjátszó kör, zenekar (hegedű), kórus, gimn. (Madách),

centenárium és *Tragédia*, egy-két szín és Lucifer! Aztán érettségi és a nagy kérdés, hogyan tovább? Többszöri sikertelen felvételi a színire, közben különféle munkahelyek, 25 hónap katonaság, amatőr színtársulatokban próbáltam ki magam, hogy tényleg? Ez lenne? Amiért...? Netalán...?

Végül az Egyetemi Színpadhoz kerültem! Hivatalsegéd és propagandista – esténként meg játszottam. Ez már a hetvenes évek eleje. Tudni kell, hogy nemzedékünk legjobb időszaka volt az a pár év! A politikai keménykedés enyhébben, de újrakezdődött. Végül is '73-ban, a 25. Színháznál kezdődött profi pályám. '76-ban repülés, és sor-

Jókai Anna: *Fejünk felől a tetőt*

(Partnerei: Ivancsics Ilona és Szirtes Balázs,
Művészetek Háza, Gödöllő, 2014, rend.: Kőváry Katalin)

ban Veszprém (két év), Szolnok (öt), Miskolc (négy év – innen már magam mentem el). Ez idő alatt kisebb-nagyobb szerepek – epizodistának könyveltek el, az is maradtam. Végül is nincs kis szerep, csak kis színész, ahogy a rendezők szokták mondani... 11 év és egy felbomlott házasság után én

és nehéz az egyeztetés. Megváltozott egy kicsit a világ – a színházaknál is. Ha valami „baleset” érne, az előadást azért lejátsszám! Csak utána temessenek...

Simó Endre

újságíró, közgazdász, társadalmi munkás (Kolozsvár, Románia, 1946. szeptember 13.)

Isten tudja, miért, kiskorom óta az ártatlanokhoz vonzódtam. Azokhoz, akiket bántottak, és akik segítségre szorultak. Volt egy osztálytársam az Áldás utcai iskolában, aki úgy dadogott, hogy képtelen volt felelni. Beállhattam volna a komiszok közé gúnyt űzni belőle és meghurcolni szegényt, hogy aztán még jobban dadogjon, de inkább súgtam neki, és – mit ad Isten! – ez nemcsak hogy megnyugtatta, hanem el is kezdett folyékonyan

beszélni. Felháborított, ha valakin olyasmit kértek számon, amiről nem tehet. Kész voltam dacolni is másokkal elhagyott, magukra maradt, szenvedő társaimért, ha kellett. A jámbort, a szelídet szerettem. Legjobban azt, akiben szív és értelem együtt honol. Boldog voltam, amikor az élet megajándékozott egy

ilyennel. Boldog lehettem, hogy egy családtagommá fogadott emberke gyönyörű szemébe nézhetek, és meríthetek csodálatos érzésvilágából. Hét évig lehettünk testi-lelki jó barátok. De az égi adományt visszavette, aki adta. Élete lángja kialudt, miközben magamhoz öleltem.

Felmenőim harcos székelyek voltak. Közösségi erkölcsük miatt meghurcoltatásban, kínzásban, szenvedésben volt részük. Nagyapám, Simó Géza az erdélyi munkásmozgalom egyik vezéregyénisége volt. Szegényparaszti családból származott. Betűvetésre tanította az írástudatlanokat, könyvet adott a szegény sorsú tanulók kezébe. Módszerűen a meggyőzést, az önálló tanulásra és gondolkodásra szoktatást, a közösségi magatartásra, szolidaritásra nevelést választotta. Fiát, Simó Gyulát sem kímélte a hatalom. Apám kilenc évet húzott le a fasizmus börtöneiben Kolozsvártól Doftanán át Konstancáig. Willy testvérem is börtönben született. Anyja, Donca pedig belehalt a szülésbe, mert nem törődtek vele. Anyám polgári családból származó tanítónő volt.

Így aztán különböző társadalmi töről fakadó értékek ötvöződtek bennem. Olykor ellentmondást szültek, de segítettek is az eligazodásban, a szélesebb látásmód képességének megszerzésében. A horizont akkor tárult fel előttem, amikor Róma partjainál megpillantottam a tengert. Apám 1958-ban Magyarország követévé lett az Örök Városban, én pedig egyszerre szívhattam magamba rég múlt kultúrák és modern szellemiség értékeit. Gyerekkoromból ugyan elvettek négy évet, hiszen annyira szerettem volna még játszani, hogy legszívesebben hazadisszidáltam volna, de aztán Rómában is kialakultak a baráti kapcsolatok, és az elrabolt gyermekévéért cserébe kaptam olasz, angol, latin nyelvtudást, ógöröggel kiegészítve. Vért izzadtam ugyan, hogy megértssem Homérosz archaikus olasz nyelvre fordított *Iliászát* és *Odüsszeiáját*, Vergilius *Aeneászát*, Szent Ferenc félig latinul, félig óolaszul írt ódáját a Teremtőhöz, eligazodjam Dante Poklának bugyrain és lakóin, de amikor partra evickéltem, felfedeztem egy új világot. Botticelli, Leonardo, Michelangelo és Raffaello remekművei üzentek génjeimnek, s lelkem együtt ringott a Canal Grande gondoláival. Bepillanthattam a Vezúv torkába, meghökkenem a pompeji Vitik szexuális életét ábrázoló freskók láttán, bejárhattam Itália megannyi táját Milánótól Agrigentóig, mert szüleim vittek és vittek mindenhová, ahová csak lehetett, hogy lássak, ismerjek, barátkozzam a világgal.

Éltem, olykor visszaéltem is a lehetőséggel. Diplomataink tiltakozását kiváltva csemetem el előlük a friss olasz napilapokat, hogy elsőként olvashassam a híreket. Különösen az Olasz Kommunista Párt politikája érdekelt. Választ kerestem, miért mondta Palmiro Togliatti apámnak, hogy addig ne számíton megjelenésére fogadásainkon, amíg Kádár János bocsánatot nem kér országtól és világtól Nagy Imre kivégzéséért. Izgatott, mit jelent „a szocializmus nemzeti útja” – mint ahogy azt az OKP hirdette, szemben a sztálinizmussal. De ott volt a Vatikán is, mellyel apám kapcsolatba került a kereszténydemokrata Giorgio la Pira firenzei polgármester révén, mert hiszen a kommunistákat kitagadó XII. Piuszt követően az a XXIII. János került Szent Péter trónjára, aki a „*segni dei tempi*” szellemében kiszellőztetett a Vatikánban, és ablakot nyitott más kultúrák, realitások felé. A jövőt feltáró dialógus kezdete, egy korszak, melyben majdhogynem szentségtörésnek számított még a nyitás Keletre, innen pedig Nyugatra, nem beszélve a gazdasági együttműködésről, mint amilyent az ENI

elnöke, Enrico Mattei akart a kommunista tömbbel, s ami miatt a „hét nővér” eltette őt láb alól.

Úgy tértem haza s folytattam tanulmányaimat a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban, hogy Vigassy György matematikanáromnak fel kellett rajzolnia a táblára a négyzetgyököt, hogy megértsem, mit akar vonatni velem, hiszen én olaszul csak radice quadratának ismertem. De azért leérettségiztem, és velem együtt még ketten érettségiztek le azok közül, akiket olaszra tanítottam. Valamennyi iskolám közül az egyetemet szerettem a legjobban. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem nemzetközi kapcsolatok szakán szereztem diplomát, majd doktoráltam, miután Nizzában egy évig tanultam ösztöndíjasként egy posztgraduális egyetemen, az Európai Felsőfokú Nemzetközi Tanulmányok föderalista szellemű Intézetében (IEHEI).

Apám nyomdokaiba akartam lépni, de a diplomáciai pályáról eltérített az újságírás, és a Külügyminisztérium helyett a Magyar Távirati Iroda külpolitikai főszerkesztőségében kötöttem ki 24 évesen. Az újságírói diploma megszerzése után, 28 évesen elnyertem első tudósítói megbízatásomat. 1974–1977 között Lisszabonból, az MTI vadonatúj tudósítói posztjáról számolhattam be újságolvasónak, rádióhallgatónak és tévénézőnek Portugália piros szegfűs forradalmáról, a faszizmus megdöntéséről, az utolsó afrikai és ázsiai gyarmatbirodalom összeomlásáról. Megszerettem a portugál embert keresetlensége, barátságossága, segítőkészsége miatt. Portugália volt az első szerelem. 1977-ben le sem tehettem magamat idehaza, utam egyenesen Rómába vitt. Serdülőkorom nyomait kerestem, de csak bottal üthettem, hiszen Itália nagyon megváltozott. Elnémult az utcán kántáló ember, és fekete fellegek jelentek meg a kék égen. A politikai terrorizmus, a Moro-gyilkosság, a pápa elleni merénylet, a bolognai pályaudvar felrobbantása és megannyi más gaztett éveit kellett átvészelnem. De azért akadtak nagyszerű, ígéretes események is, mint amilyen Kádár János és VI. Pál pápa találkozása volt, vagy a magyar kápolna felavatása a Szent Péter-bazilikában s a magyar–vatikáni diplomáciai kapcsolatok előkészítése. Különböző kultúrák, világnézetek, érdekek békés együttélésére irányuló nemes tettek. Meghozta gyümölcsét az a politika, amelyhez Olaszthonban apám keresett partnereket 1958 és 1962 között.

1981-ben hazatértem, és – bár rögvest Brüsszelbe akartak küldeni – úgy döntöttem, hogy nem megyek, hanem itthon maradok. Élni is akartam, nemcsak dolgozni. Szerencsémre nem sokáig kellett gyötrődnöm a hazai munka kínálta hírfordítgatással. Tolmácsként közreműködhettem olasz miniszterelnök, külügyminiszter és más vezető politikusok megbeszélésein hazai vezetőinkkel, és elkísérhettem az utóbbiakat olaszországi látogatásaikra. Így ismerkedtem meg II. János Pál pápával is. 1984–87 között a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának munkatársaként két nagy tanácskozás megszervezésével bíztak meg. Az egyiket a nyolcvanas évek kapitalizmusáról szerveztem Kaposváron, a másikat pedig a magyar katolikus egyházzal és a Szentszékkel közösen. A budapesti marxista–katolikus dialógus azért keltett feltűnést Keleten és Nyugaton egyaránt, mert először történt meg, hogy egy szocialista ország otthont nyújtson különböző világnézetek közötti párbeszédnek, és – Paul Paupard bíboros személyében – a Szentszék is képviseltesse magát rajta. Nemzetközi tananyagreform is, feladatköröm lett volna, de kiderült, hogy a központi

bizottság döntéshozói között nem volt egyetértés a reform mibenlétében, hogy vajon a tankönyv tartalmazza-e a nyugat-európai munkás- és demokratikus mozgalmak szovjet modelltől eltérő tapasztalatait, szóljon-e szocializmus és demokrácia viszonyáról, nevezetesen arról, hogy „nincs szocializmus demokrácia nélkül, mert a szocializmus lényege a demokrácia”, továbbá eurokommunizmusról és harmadik útról. Szerettem volna kandidátusi disszertációt is írni a témáról, de elutasították azzal, hogy „tudományosan megalapozhatatlan”. Sajnos, a tabupártiak kerekedtek felül, mintegy bizonyítva a politika képtelenségét a megújulásra és előrevetítve a „létező szocializmus” végétét.

1986-ban a Magyar Távirati Iroda, fennállása óta először, dél-amerikai posztot létesített, és megkért, hogy vállaljam a tudósítói szerepet Buenos Aires központból, az egész szubkontinensre kiterjedő hatáskörrel. Alma még soha ilyen messze nem esett a fájától – gondoltam, amikor a DC-10-es majdnem lerepült a térképről, mígnem aztán rádöbbenhettem, sohasem volt még részem érzésvilágomhoz oly közel álló valóságban, mint ott, a világ végén. Lenyűgözött az ember sokszínűsége és természetének szabad megélése a mesés szép trópusokon. Megannyi faj együttélése és magától értetődő keveredése, élni akarás még a nyomorban is. Igazságérzet, küzdeni akarás, szolidaritás, kiállás egymásért. Brazil életöröm és humorérzék. Magával ragadott a szenvedélyes argentin tangó, a szamba vérpezsdítő ritmusa, az andoki népek lélekemelő zenéje.

Tébolyult világba csöppentem vissza, amikor 1990-ben hazatértem. Hirtelen minden rossz lett, ami addig jó és szép volt, tömegesen adták el lelküket hithűnek vélt emberek, és gázoltak át kollégáikon, barátaikon, olykor még szeretteiken is, hogy elnyerjék az új hatalom kegyeit. Feledhetetlen példa rá egykori párttitkárom, aki azzal bizonyította nélkülözhetetlenségét az új rendnek, hogy üldözni kezdte a kommunistákat, akiknek addig titkára volt, engem pedig a „rég rendszer emberének” minősített, és – szerződésemet megszegve – szerkesztői beosztás helyett fordítói munkakörbe helyezett, mint amolyan pályakezdőt. Megtehetette, hiszen zászlót váltott, és hűséget esküdött az új gazdának is, ki cserébe vezetői állásba ültette. Mivel nem csatlakoztam az új politikai szereplők egyikéhez sem, alkalmatlanná nyilvánítottak az újságírásra. Hiszen az ő szemükben az alkalmasság fokmérője a politikai hovatartozás volt. Vallották ezt sokan azok közül is, akikkel annak idején együtt dolgoztam a pártközpontban, és akiknek erkölcsiségéhez már akkoriban is bizonyos kétségek fértek. Például azért, mert plagizált írásaikban egész passzusokat vettek át tudósításaimból, jelentéseimből anélkül, hogy a forrást is megjelölték volna.

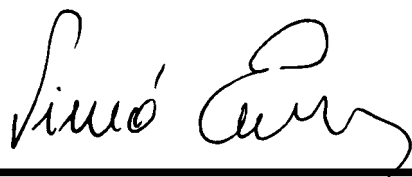
Szerkesztői lefokozásomat munkaügyi perre vittem, a bíró pedig mindkét fokon igazat adott nekem. Kötelezte az MTI-t, hogy a szerződésünknek megfelelő munkakörben foglalkoztasson; de akkorra már oly korban éltünk, amikor a bírói döntést felülírhatta a politikai önkény. Nem volt többé hatalom, mely az ilyen ítéletnek érvényt szerezhetett volna, így aztán nem is hajtották végre. Nyolc évig dolgoztam ilyen áldatlan körülmények között, mindennapi zaklatások közepette, majd pedig – Horn Gyula „elvtársam” jóváhagyásával – kibóbtak az állásomból, mint holmi szemetet. (Hozzátartozik a képhez, hogy nem vállaltam el Horn felkérését könyvének megírására.) Társam, gyermekem szeretete segített át a megrázkódtatáson és adott erőt, hogy harcoljunk az életért, bár

tudtuk, hogy nincs fegyverünk betegsége ellen, mely végül legyőzte. Fájdalmamba úgy belerokkantam, hogy kis híján utánamentem.

Sohasem gondoltam volna, hogy 50 évesen létbizonytalanságban lesz részem. De arra sem, hogy ekkora szabadság adatik meg. No de mihez kezdjek vele? Felszabadult munkaidőmben maszekoltam, ahol tudtam, és csak akkor hagytam abba, amikor nyugdíjba mehettem, és be kellett látnom, hogy az új kor nem világlátást, értelmet és szakmai tisztességet vár el az újságírótól, hanem cselédséget. S aki nem tesz eleget ennek az elvárásnak, az nem kell. Elkésérített az újságíró-társadalom kiszolgáltatottsága, az eluralkodó szakmai igénytelenség, az inkorrekttség, a félretájékoztatás, a tények elkendőzése. Több évtizedes újságírói munkásságomból kiindulva állíthatom, hogy soha nem mondták meg, miről tudósíthatok, és miről nem. Szabadon dolgozhattam. Szóltak, amikor tévedtem, de soha, senki sem korlátozta újságírói szabadságomat, én pedig tudatában voltam szakmai és társadalmi felelősségemnek. Tájékoztattam honfitársaimat arról, ami külföldi állomáshelyemen történt, és igyekeztem megosztani velük, amiben részem volt.

Szabadságérzetem kiteljesedett, mert megszabadultam a mindennapi robottól és a rendszerváltást követő nyúgtól, hogy megmondják, miről adhatok hírt, és miről nem. Körülnéztem az új magyar valóságban, és rádöbbsentem, milyen sors jutott osztályrészül millióknak azáltal, hogy elvesztették állásukat, jövőjüket, szép reményeiket. Úgy döntöttem, hogy melléjük állok azokkal szemben, akik ilyen sorsra juttatták őket. 2003-ban megalapítottam a Magyar Szociális Fórumot egy szabadabb, igazságosabb, békésebb világért és egy demokratikusabb Magyarországgért. Olyan, vegyes gazdaság felé vettünk irányt, amelyben a politikát nem maroknyi pénzügyi csoport, hanem a társadalmi többség érdeke határozza meg. Olyan valóságért küzdünk, amely magába fogad, nem pedig kirekeszt; mérsékli a társadalmi egyenlőtlenségeket, nem pedig elmélyíti; nem az erősebbnek állít piedesztált, hanem a gyengébb megsegítésében, az elesett felemelésében, a közös boldogulásban látja az élet értelmét. Fennállásunk idestova 12 éve alatt az emberek életét érintő tömérdek konkrét problémával foglalkoztunk, a szegénységtől kezdve, a kilakoltatásokon és a fagyhalálon át, a vörösiszap-ár sújtotta lakosság, a rokkantak és a devizahitelesek érdekeinek felkarolásáig. 2014-ben megalapítottam a Magyar Békekört, hogy hangot adjunk a békeszerető magyar emberek akarátának a térségünkben kialakult háborús veszély közepette.

Lassacskán 70 éves leszek, de a szenvedély még mindig hajt, hogy tegyek valamit, és másoknak jobb legyen. Minthogy fogalmam sincs, mennyi van még hátra, megragadom az alkalmat, hogy a Napkút jóvoltából üzenjem: nem kell megijedni a nehézségektől, nem kell félni a megpróbáltatásoktól, nem kell rettegni a kiállástól saját magunkért és egymásért. Erőt ad, ha tudjuk, hogy igazunk sok-sok millió ember igaza, s hogy amit cselekszünk, nem önmagunkért tesszük. Szerencsésnek mondhatom magamat, hogy az élet próbára tett és megmutatta értelmét.

Szénási Ferenc

műfordító, irodalomtörténész (Újpest, 1946. szeptember 16.)

Tisztelt Semmitűszék! Az ítélet ellen nem emelek panaszt, csupán a végrehajtás szíves elhalasztását indítványozom. Az alább összegzett tényállással tárgyyszerűen bizonyítom, hogy védenem olyan hetvenesztendőös ígértem, aki vélelmezhető továbbfejlődésével érdemesnek mutatkozik az engedményre.

Már kisgyermekkorában az irodalomra esett a választása. Amikor *A Pál utcai fiúk* színpadi változatát látva megsiratta Nemecek halálát, és szülei a valósággal vigasztalták: „ne sírj, az életben nem halt meg, nézd, már jön is a függöny elé, és meghajol”, hosszú időre megjegyezte, hogy az írott világban van az igazság, s nem a függöny előtti térben. A valóságot ezután eszerint becsülte, értékrendjéből azonban csak egyszer származott nagyobb baja, már gimnáziumi tanárkorában, amikor leplezetlen igazságvágya miatt sietve szélnek eresztették.

Húszéves koráig az irodalmat tekintette legfőbb tanítómesterének. Tehette, mert végtelen türelmű nagyapjától már négy-öt éves korában kicsikarta a betűk tudományát, meg

hát tennie is kellett, mert az átlagosnál ugyan kulturáltabb családi körben nőtt fel, s *diligenter frequentálta* iskoláit is, peremvárosi létében a szellem útmutató embereivel nem találkozott.

Házitanítójához hamar megpróbált méltóvá válni maga is, tizenöt évesen regényírásba fogott. Kritikai hajlandósága azonban együtt gyarapodott alkotókedvével, s a szépen gyűlő kéziratlapokat egy őszi napon szigorú arccal tűzre vetette. Hogy ezután versekkel próbálkozott, az akár szokványosnak is mondható, verset sok-sok kamasz kortársa írt, többnyire éppoly eredménytelenül, mint ő.

Egyetemista korában végre – ő így mondaná: – felnőtt kapcsolatot talált az irodalommal. Ráébredt, hogy verset fordítani lényegesen jobban tud, mint írni, látogatni kezdte hát Kardos László híres szemináriumát, versfordításait kinyomtatták, műsorára tűzte a rádió. Aztán egy Landolfi nevű, briliáns tollú garabonciás arra is rábírta, hogy megtanuljon prózát fordítani, s mivel a hetvenes években már lejárt a nagy olasz versfordítás-antológiák kora, prózafordítóként léphetett tovább. Ma is állítja, hogy szívesen tette. Örül, hogy Italo Calvino írásainak jó része ma az ő szövegével olvasható magyarul, hogy Collodi *Pinocchio*-jának elkészíthette teljes szövegű új átültetését, hogy honosíthatta Leonardo Sciascia, Primo Levi és más neves olasz szerzők műveit, s máig szívfájdalma, hogy az általa fordított Ferdinando Camon, Sebastiano Vassalli vagy éppen Daniele Del Giudice igaztalanul hiányzik a hazai köztudatból. Méltánylandó teljességvágyában

az elméleti tájékoztatásból is kivette a részét, tanulmányokat, kritikákat, recenziókat írt, Calvinóról pedig monográfiát. Utóbbihoz önzetlen és fájó segítséget kapott témaadójától: a sorozat, amelybe a pályarajzot szánta, csak elhunyt szerzőket fogadott be, s Calvino ekkor előzékenyen, három héten belül utat engedett a róla szóló műnek.

Védencem – lám, adózott ő a valóságnak is – sosem tagadta, hogy műfordítónak nem árt tisztos civil foglalkozást úznie, ezért hát mindvégig tanított, a gimnázium után olasz nyelvet, majd pedig olasz irodalmat, a műfaj másféle székhelyén, egy egyetemen. Fennen hangoztatja, hogy szeretett tanítani, s őszinteségét ismerve, ezt aligha vonhatjuk kétségbe. Keze nyomát is otthagya mindenütt: zenész diákjainak nyelvkönyvjegyzetet írt, bölcsészhallgatóinak a huszadik századi olasz irodalomról tankönyvet, amely nem titkolt szándéka szerint a szélesebb olvasóközönségnek is szól. Hat évig a Nagyvilág egyszemélyes olasz rovatát vezette, később más folyóiratok olasz irodalmi összeállításával folytatta a szerkesztői munkát, majd Giorgio Pressburgerrel együtt tervezője, gondozója lett a *Leonardo Könyvek* tízkötetes, kétnyelvű sorozatának is.

Hadd térjek ki most néhány olyan tényre, amely jogos fölterjesztésemet talán kevésbé támasztja alá, de remélhetőleg súlyosbító körülménynek sem számít majd! Kétes sikerű próbálkozásai után védencem letett arról, hogy a nehezen hajló valóságot a maga igazsága szerint alakítsa. Az események folyásából azonban nem vonhatta ki magát, de hát ez nem is volt feltétlen becsvágya. A konszolidálnak mondott évek közjátékait nyitott szemű megfigyelőként, egész-

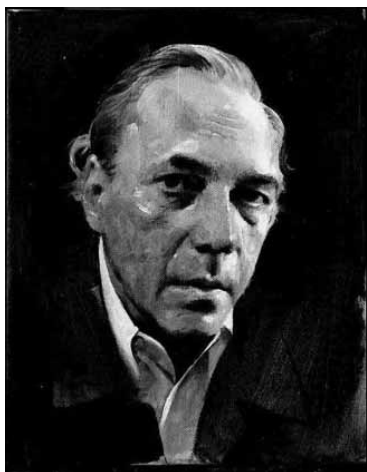
séges viszolygással követte; a rendszerváltozás hónapjaiban újra feltámadt izgalommal válogatta folyóiratába a korhoz szóló olasz anyagot; a szabaddá váló országban pedig elszántan próbálta semmibe venni az új keletű szellemi polgárháborút. Hamar belátta, hogy ez utóbbi konok-sággal megint csak ifjúkori szelmalomharcait vívja, s hogy a valóságot most sem szabad túlbecsülnie. Megerősítette ebben egy panaszos taxisoőr emlékezetes mondata: „Uram, nekem nem kell a szabadság.”

Védencem mára irigylendő helyzetbe jutott. Nyugdíjas, és nyugdíját ösztöndíjnak tekintve nagyobb szabadságban dolgozhat, mint eddig bármikor. Visszatért a versfordításhoz, kötetet állított össze az idehaza alig ismert nagy költőtől, Mario Luzitól, kiadni készül egy összefoglaló fordításgyűjteményt a modern olasz líra legjavából, s eközben a prózához sem lett hűtlen, hébe-hóba pedig tanulmányt, kisebb-nagyobb cikket közöl. És kapott a sorstól egy rendkívüli ajándékot is: novellatémáit ma már meg tudja írni. Eleinte gyanakvással fogadta e kései jótéteményt, de aztán meggyőzték a lapokból egyre-másra visszaköszönő bizonyítékok. Itt tart tehát. Ír, még ha az átlagosnál picit több, bő hatvan év készülődés kellett is hozzá. S persze a beéréshez is szüksége lenne még kevéske időre. Ő, jellegzetes szarkazmusával, további hatvan-hetven évet emleget, s hozzáteszi, hogy azalatt talán rákap a versírásra is. Kissé fellengzős tréfáját nézze el a tisztelt Semmitőszék, de némi időt méltányosságból ítéljen meg neki.

Georges Tereu

Benedek Miklós

színművész, rendező (Budapest, 1946. szeptember 25.)

Gyémánt László festménye

Arról kellene írnom, amiről nem nekem kellene írni. Magamról. Az elmúlt hetven évről. Felkértek, hogy írjak visszaemlékezést életemről, pályámról, sikerekről, kudarcokról, bármiről. Nem nekem kéne ezekről írni. Valaki másnak. De kinek? Kit érdekel ez? Hogy vasárnapi gyerek, színész-komikus apa – inkább apahiány –, alig-alig néhány szó a hétvégén: „Hogy vagy?”; „Mi újság?” Aztán a fájdalmas öngyilkosság. Miért. Nem nekem kellene erről írni.

A boldog, az iskolák közül a legfelszabaldtabb: a főiskola, a színművészeti. Szinetársztály. Kenyeret adok a kezükbe – mondta a *Marica grófnő* zenés vizsgálja próbáin. Táncoljanak egyszerre előre, majd egyszerre hátra, és mikor hátra érnek: „*Rajta előre a sík mezőre...*” Nem nekem kellene erről írni.

Mentem előre, azaz csak mentem volna. Döcögtem. Azt mondták a Nemzeti Színházban: „Majd, majd eljön a te idő, várj türelemmel. Kis szerep is szerep.” De mennyire! Azokon nőttem fel: *A nép ellensége*, *Az arbát meséi*, *Rokonok* (apropó rokonok: két gyönyörű fiú – Tibor... majd Albert). Sok-sok kis szerep – felmondok. *Revizor*: Miska. Két mondat. – Ne. Majd, ha legközelebb előfordul – mondta Major. Maradtam.

Budapest Orfeum. Katona József Színház – Székely, Zsámbéki. Atyaisten, micsoda fordulat! Catullus, Mirandolina... és a Galócza. Sok-sok szerelmes év. Nappalok és éjszakák. Szacsi, Végvári, Hollósi; és a többiek, az egész „család”. Közben mindennap a tévében – nem nyilatkozni, játszani mentünk. Nem nekem kellene erről írni.

Katonával utazások, világjárás, majd elfáradás. Tanár lettem az egyetemen. Már mindenki taníthat? – hallottam a hátam mögött. Húsz év az életemből, nagyon szerettem, „de rád most már nincs szükség”. Leépítés. De nem nekem kellene erről írni.

Innen villámgyorsan telnek az évek. Nem mintha eddig nem így

Csehov: *Ványa bácsi* – Hámori Gabriella partnereként (Vígsház, 2010, rend.: Marton László)

lett volna. El sem hiszem ezt a hetvenet. Bocsánat, vissza. Röviden: szabadúszás. Tulajdonképpen mindig szabadon úsztam, nemigen szólt bele senki: hát- vagy gyorsúszás. Nem is igazán hagytam beleszólást.

Nemzeti Színház. Újra a Nemzeti Színház. Nem biztos, hogy ez volt az én utam. Schwajda, Huszti (egy napig), Jordán. Alföldi – kirúgott. Erről mit írjak? Jött Marton, és megmentett. Azóta is játszom a *Játék a kastélyban*-t. Azóta is játszom – tegnap is, ma is. És holnap is játszom, remélem. Hetven leszek. Játsszom. Játsszom a hetvenet. De nem nekem kellene erről írni, nem vagyok író. Színész leszek.

Beudél Miklós

Keserü Katalin

művészettörténész (Pécs, 1946. október 4.)

Hetven sorom mindösszesen néhány köszönetnyilvánításra elég.

Nélkülözések közt telt, boldog gyermek- és ifjúkort, pályakezdetést köszönhetek szüleimnek, tanáraimnak, kollégáimnak. A továbbiakra azonban nem taníthatott, nem segíthetett derékba tört pályájával az apám – csak a munkája szeretetére, és arra, hogy azt kedvvel csinálja az ember.

Ezt tette édesanyám is. Édesapám két évtizedes jogászi-közigazgatási munkája után írta doktorátusát az önkormányzatról, már akkor, amikor én születtem. Édesanyám szülőföldje, a Rábaköz nyelvjárásáról szóló dolgozattal zárta kiegészítő egyetemi tanulmányait, kicsi gyerekkoromban. Az ő érdeklődésük, kötődéseik mélyen belém ivódtak. Akkortól mindketten pedagógusok voltak. Apám egy tanyai iskolából ment nyugdíjba – nem sokkal utána meghalt; édesanyám

Fotó: Deme Tamás

magyar-történelem szakos tanár volt, még a 80-as éveiben is tanított, akkor idegen anyanyelvű diákokat. Legendákat mesélhetnék róluk. Pécssett mindenki az ismerősük volt. Negyedik, később született gyermeküként 10-11 éves koromra egyedül maradtam velük otthon.

Kitűnő tanítóim és tanáraim voltak. Jól felkészült fiatalok és sok mindenben – olykor

átképzésen – keresztülment idősebbek (valahai apácák vagy akkor nem tanítható nyugati nyelvek tanárai). Már az elemiben az illírekről és keltákról kellett jegyzetelnünk (!) a korán meghalt földrajztanárnő óráin, miközben a rajztanárunk (festőművész) arra hívta fel a figyelmünket, hogyan folynak egymásba az akvarellfesték színei. A felső tagozaton varázslónak mutatta magát a fizikatanár, de erre minket is megtanított. Amikor az énektanár – talán zeneiskolai tanulmányaimnak